

Synpunkter över

Samråd Ny översiktsplan 2040 – hela Värnamo kommun växer

Värnamo kommun håller på att arbeta fram en översiktsplan för småorterna och landsbygden utanför Värnamo centralort. Naturskyddsföreningen har tagit del av underlaget och vill skicka med några synpunkter angående:

- Bebyggelseutveckling
- Grönska i tätorterna
- Infrastruktur – väg och järnväg
- LIS – Landsbygdsutveckling i strandnära lägen
- Dricksvatten, avlopp och dagvatten
- Natur- och kulturmiljö
- Naturvård
- Turism
- Solenergi
- Krisberedskap och självförsörjning
- Klimatanpassning och långsiktig hållbarhet
- Social hållbarhet och barnperspektiv
- Uppföljning, ansvar, genomförande och förankring

Bebyggelseutveckling

Naturskyddsföreningen anser att ny bebyggelse i första hand ska uppföras på planlagd mark i områden där infrastruktur (vatten, avlopp, el och vägar) redan finns. På landsbygden vore "återbruk av gamla hus" önskvärt, då det tyvärr finns tomma hus som står och förfaller.

Förtätning av orter är att föredra, i stället för att ta skog i anspråk, bygga på jordbruksmark eller på platser där byggnationen kan störa värdefulla natur- och/ eller kulturmiljöer. Låt produktiv skog stå kvar tills det är dags att avverka den. Skogar är viktiga för friluftsliv och rekreation samt även viktiga kolsänkor. Jordbruksmark ska inte exploateras eller fragmenteras. Den behövs för en framtida lokal livsmedelsförsörjning och ska gå att bruka även i framtiden.

Föroreningsrisker... Naturskyddsföreningen utgår från att markundersökning kommer att ske där obebyggda tomter och gammal industrimark ska återbrukas för bostäder, då svårnedbrytbara gifter som använts för länge sedan kan finnas kvar i marken.

Miljöstörande verksamheter... Bors samhälle har tyvärr kommit att förknippas med plastupplag och lagring av brandfarligt material. Många känner oro för att nya bränder ska ske samt att föroreningar ska spridas till luft och närbelägna sjöar och vattendrag. Vi hoppas att en sanering i Bor sker snarast! Beträffande framtida etableringar av denna typ av verksamheter i småorterna, bör kommunen tänka efter före, utgå från tidigare erfarenheter och agera synnerligen restriktivt.

Allmän synpunkt: De digitala mark- och vattenanvändningskartorna för många orter känns plottriga och röriga och är svåra att överblicka

Grönska i tätorterna

Lyft fram och förbättra *de gröna värdena* som redan finns i och utanför tätorterna, såsom byarundor och naturslingor tillsammans med invånarna. Bevara gamla träd, ställ ut bänkar och gör i ordning platser för odling, gym och lek. Glöm inte bort att det är i gläntorna, skogsbrynen och vägrenarna som pollinerarna trivs bäst!

Naturskyddsföreningen vill påminna om att *tätorternas blå och gröna värden måste skötas och underhållas!* Småorterna kan lätt "glömmas bort". Skötselplaner som tas fram måste följas. Även om bestånd av tistlar, skräppor och kirskalet etc. inte räknas som invasiva arter bör de hållas efter så att skyddsvärda arter inte trängs undan.

Grönstrukturplaner för serviceorterna är bra men det utesluter väl inte att motsvarande inventeringar av de mindre orternas gröna värden också görs? Det är *lika viktigt att se värdet i det lilla som i det stora*. Om inte någon dokumentation görs alls, kan "värden" gå förlorade vid en exploatering.

Infrastruktur – väg och järnväg

Ju fler som väljer att bosätta sig i orter som har buss- eller tågstopp, desto bättre blir förutsättningarna för kollektivtrafiken. På sikt ser Naturskyddsföreningen gärna tågstopp i Hörle, Horda och Kärda igen.

Vägar för trygg cykling mellan orter samt säkra passager över/ under större vägar är viktiga bitar för landsortsplaneringen oavsett ortens storlek eller om det finns kollektivtrafik eller ej.

En fråga bortom 2040... Naturskyddsföreningen läser i ställningstagande 4 att *"Kommunen ska verka för det framtida riksintresset ny stambana öster om E4"*. En helt ny tågsträcka med station i Värnamo/ Bredasten innebär en "nytta" för centralorten men kan samtidigt komma att ge en negativ påverkan på det öppna landskapet norr och söder om Värnamo. Hur viktas kommunen "nyttan av" stambanan för Värnamo stad mot "onyttan för" omgivande landsbygd?

I mark- och vattenanvändningskartan verkar banans sträckning att tangera byarna Nederby och Hjalshammar samt sjön Flåren. Med tanke på en framtida järnväg, är LIS-område vid Flåren så lämpligt att föreslå i det långa planeringsperspektivet?

Det vore bra med mer info i Översiktsplanen om den framtida stambanan och dess eventuella konsekvenser, än bara en antydning.

LIS – Landsbygdsutveckling i strandnära lägen

Naturskyddsföreningens ståndpunkt är att en LIS-förtätning i sjönära områden bör undvikas. Strandområdenas växt- och djurliv är känsliga för störningar. Vi anser att *strandskyddet och allemansrätten ska respekteras*. Vi befärar att allmänhetens tillträde till LIS-stränder i framtiden kan kompliceras när områden börjar se "bebodda ut" med välskötta gräsmattor och flytbryggor!

I Översiktsplanen 2019 fanns tio LIS-lägen vid nio sjöar. År 2026 har dessa ökat till 28 LIS-områden vid 16 sjöar/ vattendrag. De valda områdena ska vara "lämpliga både ur ett miljömässigt och praktiskt perspektiv" och "hänsyn tas till riksintressen".

Fråga: Sker någon inventering på plats av sjöanknutna/ -häckande fågelarter innan ett område föreslås som ett LIS-område?

Dricksvatten, avlopp och dagvatten

Naturskyddsföreningen återkommer till att de småorter samt bebyggelsen runt Värnamo som har värnamovatten i kranen, är beroende av dricksvatten från *en täkt* och att det i dagsläget saknas reservvattenback-up.

Kommunens ställningstagande för lokalt omhändertagande av dagvatten i orterna är mycket bra. Det är en stor miljö- och samhällsnytta om en uppgradering av äldre dricksvatten- och avloppsledningar prioriteras i de småorter som idag har problem med vattenläckor och avloppsbräddning.

Vi är tveksamma till den generella formuleringen att LIS-områdena "kan anslutas till kommunalt VA". Är ledningsnätets standard i småorterna kända? I långa avloppsledningar kan giftigt svavelväte bildas naturligt vid bakteriell nedbrytning. Vid reaktion med fukt och syre bildas därefter frätande svavelsyra. Bör gamla avloppsnät och reningsverk i småorterna belastas med denna typ av avlopp?

Natur- och kulturmiljö

Naturskyddsföreningen stöder kommunens ställningstaganden för jord- och skogsbruk samt att utveckling av ny bebyggelse på jordbruksmark ska ske med restriktivitet. Skogen är en central näringsgren i vår kommun och dessutom viktig för friluftsliv och rekreation samt en betydande kolsänka. Gläntor och skogsbryn har stor betydelse för den biologiska mångfalden.

Jordbruksmark som idag producerar djurfoder och livsmedel, kommer i det långa perspektivet att behövas för att möjliggöra ökad självförsörjning. Det småskaliga odlingslandskapet med åker- och betesmarker är viktigt ur ett kulturhistoriskt perspektiv. Kan dessa landskap bevaras och hållas öppna, ökar möjligheten att biologin och arterna som är knutna till dessa landskap också kan bevaras. För drygt trettio år sedan inventerade Länsstyrelsen ängs- och hagmarker i Värnamo kommun. *Hur ser artbeståndet ut idag jämfört med då?*

Kommunens drygt 150 sjöar sätter sin prägel på landskapet. Fisket är idag av stor betydelse både för rekreation och turism men detta kan komma att påverkas negativt av klimatförändringar, ökad brunifiering och miljögifter.

En stor del av kommunen utgörs av *våtmarker*, viktiga ekosystem som binder koldioxid, balanserar stora vattenflöden, renar vatten och även är hemvist för ett myller av arter.

Vår bygd är rik på *kulturhistoria och fornlämningar*. Sedan flera år tillbaka finns en Kulturmiljöplan, i arbetet för att stärka och utveckla värdefulla historiska kulturmiljöer. Många byar på landsbygden har historiska anor. Men det småskurna kulturlandskapet med gamla ekar, stenrör, hagar, åkerholmar och stengärdesgårdar måste skötas annars riskerar det att växa igen och viktiga värden kan komma att försvinna.

Naturskyddsföreningen vill påpeka att *naturen inte är statisk*. Naturtyper förändras över tid. Arter som idag finns i kommunen kan snabbt försvinna om förutsättningarna inte längre är de rätta. Det finns beskrivningar av kommunens naturvärden, men *det saknas en beskrivning av problem och hoten mot kommunens naturvärden*, såsom exploatering, fragmentering, utebliven hävd/förnygring, igenväxning, ljusföroreningar, invasiva arter, ökad brunifiering av sjöar, försumning, övergödning och algblooming, för att nämna några exempel samt konsekvenserna av dessa problem. Vi hade gärna sett en faktaruta med dagens areella markfördelning av skog, jordbruksmark, våtmark och sjöar samt skyddad natur.

Naturvård

I Översiktsplanen finns flera ställningstaganden för att förstärka kulturmiljövärdena samt natur- och kulturlandskapet men de är lite "tomma". Uttryck som "bevara", "utveckla", "ta hänsyn till", "värna", "förvalta", "främja" säger inte någonting om inte orden "vem", "vad" och "hur" finns med!

Minskade anslag inom naturområdet gör att Länsstyrelsen inte längre kan jobba för att stärka naturvärden och skydda natur som tidigare. Det vore angeläget att Värnamo kommun tar ett ökat ansvar för ekologiska och naturvårdande frågor både i fält och bakom skrivbordet.

Vi anser att det finns starka motiv för en heltidstjänst inom ekologi/ naturvård, inte minst när vi läser avsnittet med kommunens ställningstaganden som rör naturvärden, ekosystemtjänster, arbetet med kommunens grön- och blåstruktur.

Det är viktigt att *kommunen själv äger kunskapen om vilka naturvärden som finns* inför exempelvis en detaljplanering. Det behövs någon på kommunnivå som kan vara ett bollplank och som kan förklara innan tjänstemän och politik ska fatta viktiga beslut, någon som både kan arbeta operativt i kommunövergripande frågor inom exempelvis vattenvård och kan samarbeta med Länsstyrelse och fiskevårdsområdesföreningar, som kan bistå invånarna med kunskap om invasiva arter eller medverka till att utveckla natur- och rekreationsvärden på landsbygden. Det är även viktigt att någon på kommunen *ajourhåller fakta!* Vi noterar vid genomläsning av LIS-delen att Hindsen är en försumningspåverkad sjö. Är detta verkligen aktuella uppgifter?

Turism

Vi som bor i Värnamo kommun har goda möjligheter att på nära håll få uppleva natur och kultur samt att kunna vandra, fiska och paddla. Naturskyddsföreningen tycker att närturism är positivt och instämmer i att landsbygds-, natur- och kulturturism kan vara en passande nisch för Värnamo kommun. Men denna typ av turism måste ske på allemansrättens villkor. Ställningstagandet "Att verka för att utveckla infrastrukturen till och inom friluftslivsområden... med vandringsleder... vindskydd och grillplats" kan i stället få motsatt effekt och leda till ett intensivt nyttjande som stör djurlivet och leder till nedskräpning och slitage. Och vi skickar åter med att: *Allt som byggs upp måste skötas och underhållas.*

Solenergi

Naturskyddsföreningen instämmer i kommuns ställningstagande angående solenergi-anläggningar men anser att de inte hör hemma i odlings-, betesmark eller i kulturlandskap. Markresurser ska nyttjas på ett hållbart sätt! Större solparker och dess inhägnader bidrar i värsta fall till ökad fragmentering av landskapet och marken kan inte nyttjas för annan användning under ca 50 års tid. Vi instämmer i att solenergi är en bra lösning men i så fall på byggnader och tak, i industriområden, på förorenad mark/ deponier eller på hårdgjorda ytor där de inte stör utblicken.

Krisberedskap och självförsörjning

I det långa perspektivet kommer möjligheten till ökad självförsörjning att bli allt viktigare. Med ökade globala osäkerheter, klimatförändringar och förändrat säkerhetsläge blir lokal och regional robusthet allt viktigare. Naturskyddsföreningen ser positivt på planens ställningstaganden kring jordbruksmark och lokal livsmedelsproduktion, men anser att dessa bör sättas in i ett tydligare beredskapsperspektiv. Översiktsplanen bör:

- tydligare koppla skydd av jordbruksmark till livsmedelstrygghet
- beakta energiförsörjningens robusthet
- väga in totalförsvar och civil beredskap i mark- och vattenanvändning

Klimatanpassning, resiliens och långsiktig hållbarhet

Naturskyddsföreningen saknar ett tydligare klimatanpassningsperspektiv i översiktsplanen. Klimatförändringarna innebär inte bara behov av minskade utsläpp utan också ökade krav på anpassning till ett förändrat klimat. Översiktsplanen bör tydligare redovisa hur kommunen avser att hantera:

- ökade nederbörds mängder, skyfall och översvämningsrisker
- längre perioder av torka och risk för vattenbrist
- ökade temperaturer och värmestress, särskilt i tätorter
- sårbarhet i teknisk infrastruktur såsom VA-system, elförsörjning och transporter.

Naturskyddsföreningen anser att funktionerna för de gröna och blå strukturerna ska ha en mer central roll i planens ställningstaganden och i ett senare skede kopplas till konkreta åtgärder i respektive ort då dessa spelar en central roll för klimatanpassning genom att:

- fördröja och rena dagvatten
- sänka temperaturer i bebyggda miljöer
- stärka biologisk mångfald
- bidra till rekreation och folkhälsa.

Social hållbarhet och barnperspektiv

Naturskyddsföreningen vill även lyfta vikten av att översiktsplanen tydligare beaktar social hållbarhet, inklusive barns och ungas perspektiv. Tillgång till:

- säkra och gröna lekmiljöer
- trygga gång- och cykelvägar
- närnatur och rekreationsområden
- grundläggande service i småorter

är avgörande för livskvalitet, folkhälsa och möjligheten att bo kvar eller flytta till landsbygden.

Natur- och grönområden är särskilt viktiga för barn och unga, både för lek och för förståelsen av naturens värden.

Uppföljning, ansvar, genomförande och förankring

En översiktsplan är ett viktigt dokument, då planen *ska användas som vägledning* för att planera hushållning med mark- och vattenresurserna samt hållbar bebyggelseutveckling i kommunala beslut, detaljplaner och bygglov. Hur ska detta kunna ske när flertalet ställningstaganden innehåller vaga formuleringar som "verka för", "främja" och "värna"? Hur ska detta kunna omsättas i praktiken?

Vi efterlyser därför:

- tydligare ansvarsfördelning mellan nämnder och förvaltningar
- uppföljningsbara mål och indikatorer för exempelvis naturvård, grönstruktur, jordbruksmark och vattenkvalitet
- regelbunden uppföljning och redovisning av hur översiktsplanens intentioner efterlevs i detaljplaner och bygglov

Utan uppföljning riskerar översiktsplanen att bli ett policydokument utan faktisk styrande verkan.

Sammanfattning

Naturskyddsföreningen ser positivt på att Värnamo kommun i översiktsplanen för 2040 uttrycker en ambition att värna natur- och kulturvärden samt att styra bebyggelseutvecklingen mot ett mer hållbart samhälle. Planförslaget innehåller flera viktiga ställningstaganden som vi delar, särskilt vad gäller återhållsamhet med exploatering av jordbruksmark, skydd av vattenresurser samt betydelsen av gröna och blå strukturer i både tätorter och på landsbygd.

Samtidigt bedömer vi att översiktsplanen i flera avseenden riskerar att bli alltför övergripande och därmed svag i sin styrande funktion. För att planen ska få verklig betydelse i framtida beslut vid detaljplaner, bygglov och markanvändning krävs tydligare prioriteringar, konkretisering av ställningstaganden samt en tydlig koppling mellan ambition, genomförande och uppföljning.

Naturskyddsföreningen vill särskilt betona behovet av att:

- styra ny bebyggelse mot redan ianspråktaga områden med befintlig infrastruktur
- visa stor återhållsamhet med exploatering av stränder, våtmarker, skog och jordbruksmark
- stärka klimatanpassning, vattenhushållning och ekologisk resiliens
- säkerställa att natur- och kulturvärden inte urholkas successivt genom enskilda beslut
- tydliggöra hur översiktsplanens mål ska följas upp och omsättas i praktisk handling

I en tid präglad av klimatförändringar, ökad sårbarhet och behov av lokal självförsörjning anser Naturskyddsföreningen att översiktsplanen bör ta ett tydligare helhetsgrepp om långsiktig hållbarhet – ekologiskt, socialt och samhällsstrategiskt. En sådan inriktning stärker både landsbygden och tätorterna och bidrar till ett robust och livskraftigt Värnamo även bortom år 2040.

Naturskyddsföreningen ser fram emot fortsatt dialog och hoppas att dessa synpunkter tas tillvara i det fortsatta planarbetet.